

İNGİLİS QADIN YAZIÇILARININ DÜNYA ƏDƏBİYYATINDA YERİ VƏ ROLU

Hələ orta əsrlər dövründən qadın yazıçılar həm ailədə, həm də cəmiyyətdə olmaqla, ikiqat təzyiqa və təsirə məruz qalsalar da, bu onların yaradıcılıq keyfiyyətinə elə də böyük təsir göstərə bilmədi və onlar dövrlərinin bir sıra məşhur kişi yazıçılarından əsərləri ilə bir sırada dayanan, bəzən də bəzi cəhətlərinə görə hətta onlardan üstün olan əsərlər yarada bildilər. Lakin XIX əsrdən başlayaraq qadın yazıçıların ədəbi yaradıcılıqla məşğul olması daha geniş vüsət almağa başladı. Çünki, bütün Dünya və Qərbi ədəbiyyatında olduğu kimi, XIX əsr ingilis ədəbiyyatında bir dönüş, canlanma və inkişaf dövrü olmuşdur. Belə ki, kişi yazıçılar bu dövrə qədər ədəbiyyatda öz üstünlüklərini qoruyub saxlaya bilmişdilər. Lakin ingilis ədəbiyyatı tarixində bu dövrə tez-tez qadın yazıçıların dövrü kimi də xatırlanır. Çünki bu dövrə Ceyn Avqustin, Corc Eliot, Elizabet Barret Brauninq, Elizabet Qaskel, Meri Şelli, o cümlədən, Anna, Emiliya və Şarlotta Bronte bacıları kimi böyük qadınlar yazıçıları ilə xarakterizə olunur. Məsələn, gətirdiyimiz bu şəxslər kişilərin həm ədəbi sahədə, həm də cəmiyyətin digər müxtəlif sahələrində hələ də üstün olduğu on doqquz əsrdə ədəbi sahədə öz töhvəsini verən qadın yazıçılardan sadəcə bir qismidir. Hələ ədəbiyyatın müxtəlif növlərini oxuyarkən belə, qadağalara məruz qalan qadınlar roman yazmağa başlayanda daha çox manelərlə üzləşməli olurdular.

Nəticədə, roman ustaları arasında kişilərin sayı qadınlara nisbətən daha çox üstünlük təşkil edirdi. Məsələn, bu dövrdə geniş yayılmış qadınlara deyil, güclü mənəviyyata malik kişi qəhrəmanlara üstünlük verən romanlar daha çox macərə romanları idi. Bu cür romanlar qızların oxuması üçün münasib və arzu olunan əsərlər hesab edilmirdi. Çünki, bu, ictimai sferaya daxil olmaq və kişilərin başına gələn macərələri təcrübədən keçirmək istəyən qadınların hiddət və narazılığına səbəb ola bilərdi.

Bütün bunlar qızların cəmiyyətdəki rolunu nəzərə alaraq onlara güvənmək qorxusunun yaranmasına gətirib çıxardı. Bu əks cinslərin hər ikisi cəmiyyətdə onlar üçün müəyyənləşdirilmiş xüsusi rola malik idilər, əgər onlar öz səlahiyyətlərindən kənara çıxsaydılar, bu qarşıqlığa səbəb ola bilərdi. Baxmayaraq ki, kişilərin onlar üçün müəyyənləşdirilmiş stereotip rollara qarşı üsyanı baş vermədi, qadınlarda öz cinslərinə məxsus məhdud sferada mövcud olan və çox az imtiyazlardan irəli gələn özündən razılıq hissi var idi (10, s. 8).

Müvafiq olaraq qadınlar üçün yazılan romanlar onların cəmiyyətdəki mövqeyinin möhkəmlənməsinə xidmət edən süjet xəttinə malik idi və bu romanlar qadınlara özlərinin cəmiyyətdəki rolunu anlamaq üçün nəzərdə tutularaq yazılırdı. Əgər qızlar və qadınlar öz ehtiraslarını bürüzə versəydilər, yaxud özlərini pis aparsaydılar dərhal onları iyrenc hesab etməyi düşünürdülər. Lakin əgər oğlanlar və ya kişilər özlərini pis aparsaydılar, bu onların kişi xüsusiyyətləri ilə izah edilirdi (3, s. 39).

Bu romanlar qızlara səlahiyyət verməyə cəhd etməyin əvəzinə, genderlər üçün cəmiyyətdə müəyyən edilmiş rolların dəqiqləşdirilməsinə kömək edən didaktik bədii əsərlər, romanlar kimi meydana gəlmişdi. Beləliklə bu romanlar, müstəqil qadın arzularının boğulmasına deyil, bu arzuların mümkün qədər idarə olunmasına, cilovlanmasına xidmət edən bədii didaktik əsərlər idi (10, s. 12).

Didaktik bədii əsər yazan yazıçılara ən yaxşı nümunə kimi Mariya Ecvorsu (Maria Edgeworth, 1768–1849) göstərmək olar. Onun əsas məqsədi genderlər arasındakı bərabərliyi qabartmaq deyildi. Əvəzində o qızlar və qadınları necə davranmalarını və əsasən nəyin uğrunda mübarizə aparmaları haqqında güclü mənəvi direktivlər və göstərişləri özündə əks etdirən romanlar qələmə aldı. Onun romanlarına 1801-ci ildə nəşr etdirdiyi “Belinda” romanı və 1814-cü ildə nəşr etdirdiyi “Patronaj” romanları da daxildir. Məsələn, Ecvors “Belinda”da təvəzökar arzulara malik olan qızların əhəmiyyətini vurğulayır. Bundan başqa o, tamahkar olmamağı və özü üçün çox şey tələb etməməyi öyrənən qızların əhəmiyyətini vurğulayır. Buna baxmayaraq bu tərzdə davranmaq, oğlanlar üçün mükəmməl, qanuni hesab olunurdu (3, s. 42-43).

Bədii didaktik əsər yazan digər qadın yazıçı isə Kristina Rozetti (Christina Georgina Rossetti, 1830-1894) idi. Onun 1874-cü ildə nəşr etdirdiyi “Bənzər danışiq” əsərində olduğu kimi əsərlərinin çoxu qadınların yalnız “məhv olmuş arzular”ndan qazandığı təcrübə ilə qurtuluşa nail ola bilməsinə diqqəti yönəltməyə xidmət edir (3, s. 47). Hər yerdə valideynlər bədii didaktik əsərlərdən öz qızlarına onların cəmiyyətdə özlərini necə aparmaları haqqında bilgilər vermək üçün istifadə etməyə başladılar. Bundan başqa, bu əsərlər vasitəsilə qızlar öz hiss-ehtiraslarını necə idarə etməyi və gördükləri hər işdə təvəzökar olmağı öyrəndilər. Öz növbəsində bu əsərlər qadınlara ailələrinin ev xanımı və ilham pərisi olmağın əsas şərtlərini bilməkdə yardımçı olurdular. Bu o demək idi ki, kişilərdən yüksək olmayan qadınlar onların gözündə yalnız günahsız və təmiz olmaqla ucala bilərdilər. Buna görə də qızlara həyatda özlərini yaxşı aparmaq və ifadə etmək yolunda bələdçilik edən qəhrəmanlara malik olan bu əsərləri oxumaq çox vacib idi (10, s. 22).

Bu qadın yazıçıların sayı hətta onlarla, bəlkə də yəzlərlədir. Biz isə onlardan yalnız bir qisminin həyat və yaradıcılığı barədə məlumat verəcəyik. Bu qadın yazıçılarından əslən uelsli, məşhur ingilis roman ustası Anna Mariya Bennetin (Anna Maria Bennett, 1750-1808) adını xüsusilə qeyd etmək lazımdır. Bəzi mənbələrdə onun adı Aqnes Mariya Bennet kimi də verilmişdir. Onun iki uşağı olmuşdur və o, qızına aktyorluq sənətini öyrədərək onun aktrisa olmasına nail olmuşdur. Onun ən məşhur əsəri 1789-cu ildə epistolary janrda yazdığı “Aqnes de Koursi və ya bir qulluqçunun hekayəsi” əsəridir. Annanın Mertil Tidvil Qlamorqanşirdə gömrük zabiti və ya baqqal işləyən Devid Evansın ailəsində doğulduğu güman edilir (9, s. 86–88.).

Anna qısa müddət ərzində gömrük işçisi Tomas Bennet ilə evli olsa da, sonradan Londona köçərək burada vitse-admiral Tomas Pye ilə tanış olur və onunla görüşməyə başlayır. Sonralar Tomas Pyenin məşuqəsinə və xanımına çevrilən Anna Mariya Bennet admiral Pye öləndən sonra onun Suffolk Stritdəki malikanəsinə sahib olur və öz oğlu Tomas Pye Benneti admiralın qızı Meri ilə evləndirir. Qızı Harriet Pye Esteni isə əri Ceyms Estendən könüllü şəkildə boşatdıraraq aktrisa edir və bu boşanmanın

⁴³ Bakı Dövlət Universitetinin Dünya ədəbiyyatı kafedrasının əməkdaşı, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru

müqabilində kürəkəni Ceyms Estenə müəyyən məbləğ də ödəməli olur. Onun qızı Harriet Pye Esten əvvəlcə Bat və Bristolda, sonra isə Dublində aktrisa kimi məşhurlaşmışdır. Anna Mariya Bennetin ən məşhur əsərlərindən “Anna, yaxud Uels varisinin bioqrafları” (1785); “Yeniyetmənin mülahizələri” (1786); “Aqnes de Koursi və ya bir qulluqçunun hekayəsi” (1789); “Elen, yaxud Houven Qəsrinin qrafiniyası” (1794); “Dilənçi qızı və xeyriyyəçilər” (1797); “De Valkourt” (1800); “Bidətçilər xaricdə” (1806) əsərlərinin adlarını çəkmək olar.

Digər bir ingilis feminist yazıçısı, romanlar və səyahətnamələr ustası Stella Bensonun (Stella Benson, 1892-1933) da ingilis ədəbiyyatı tarixində özünəməxsus yeri vardır. O, Benson medalı laureatı olmuşdur. Stella 1892-ci ildə Şropşir qraflığının Lutvayz Hol bölgəsində varlı zadəgan olan Ralf Baymont Bensonun (1862-1911) və Karolina Esseks Çalmodeleyin (Çamleyin) ailəsində anadan olmuşdur. Stellanın xalası məşhur roman ustası olmuşdur. Stella uşaqlıqdan ömrünün sonunadək tez-tez xəstələnmişdir. Stellanın altı yaşı tamam olarkən onun ailəsi Londonda məskunlaşır. On yaşından gündəliklər yazmağa başlayan Stellanın valideynləri o, on dörd yaşında olarkən ayrılırlar. Stellanın atası ölərkən o, atasının alkoqolik olduğunu öyrənir.

Stella 1913-1914-cü ilin qışını Şərqi Hindistanda keçirmiş və burada ilk romanı olan “Mən poza alıram” (1915) romanı üçün materiallar yığır. Birinci dünya müharibəsi ərəfəsində Londonun İst-End bölgəsində Londonun “Mərhəmət təşkilatı cəmiyyətində” və yaşıllaşdırma idarəsində işləyərək kasıb qadınlara yardım edir. Bütün bu fəaliyyətlər onu roman yazmağa ruhlandırdı və o, 1917-ci ildə “Bu sondur”; 1919-cu ildə “Tənha yaşamaq” əsərlərini yazır. “Tənha yaşamaq” əsəri ifritəyə çevrilən qadın haqqında fentezi romanıdır. Yazıçı həmçinin 1918-ci ildə “İyirmi” adlı şeirlər kitabını da çap etdirir.

Stella Benson 1918-ci ildə Dünyanı görmək qərarına gəlir və İngiltərəni tərk edib ABŞ-a gedir. O, Nyu-York, Pensilvaniya, Nyu-Hempşir və Çikaqoda olarkən məşhur amerikalı qadın yazıçıları Berta Pop və Harriet Manro ilə görüşür və Berta ilə birlikdə Berklidə qalmağa gedir. Berklidə və San-Fransiskoda 1918-ci ilin dekabr ayından 1919-cu ilin dekabr ayına qədər Albert Bender, Anna Bremer, Uitter Bayner, Sara Bardfield, Çarlz Erskin, Skot Vud, Mariya de Levaj Velşin üzvü olduğu Bohemiya cəmiyyətində çalışır. O, Kaliforniya Universitetində müəllim kimi işə düzəlir, sonra isə universitet nəşriyyatında redaktor işləyir. Stellanın Kaliforniya təcrübələri onu növbəti romanı olan “Kasıb adam” (1922) romanını yazmağa ruhlandırır.

1920-ci ildə Stella Çinə səfər edərək burada missioner məktəbində və xəstəxanasında işləyir və elə burada da gələcəkdə əri və uşaqları Benedikt Andersonun və Perri Andersonun atası olan Çin dəniz gömrüyü idarəsinin rəisi ilə tanış oldu. Onlar növbəti ildə Londonda evləndilər. Bu çox mürəkkəb münasibət və ya əlaqə idi, çünki Anderson işi ilə əlaqədar tez-tez Nankin, Pekin və Hon-Konqda olurdu və onlar bir-birlərindən ayrı yaşamağa olurdular. Lakin onları çox güclü ümumi intellektual maraqlar birləşdirirdi. Onlar öz bal aylarını ford avtomobili ilə bütün Amerikayı gəzməklə keçirdilər və bu barədə Stella 1925-ci ildə qələmə aldığı “Kiçik dünya” əsərində yazmışdır. Onlar bütün ömürləri boyu öz səyahətlərinə davam etmişlər. Stellanın əsərləri o qədər də məşhur olmasalar da, bu günə qədər öz varlığını qoruyub saxlaya bilmişlər (6, s. 59).

Stella 1924-cü ildə “Boru təmizləyənlər və rəqqasə”, 1926-cı ildə “Salamat qal qəribə adam”, 1928-ci ildə “Dünyalar içərisində dünya” və “Avtobusa yetişməyən adam” əsərlərini yazır. Onun ən məşhur əsəri olan “Uzaqlaşan gəlin” əsəri ilk dəfə 1930-cu ildə ABŞ-da nəşr olunur, 1931-ci ildə isə İngiltərədə “Tobit” adı ilə yenidən nəşr olunur və mükafat da alır. Stella həmçinin 1931-ci ildə “Ümidə qarşı ümid” və 1932-ci ildə “Milad formulası” əsərlərini də yazmışdır.

Stella 7 dekabr 1933-cü ildə Vyetnamın Honqay əyalətində pnevmaniya ilə vəfat edir. Stella Benson sağlığında Vinifred Holtbi və Vera Britayn ilə dostluq edirdi. Stella Bensonun ölüm xəbəri onları sarsıdır və Vera Britayn özünün avtobioqrafik əsəri olan “Gənclik vəsiyyətnaməsi” əsərinin ikinci hissəsində Stelladan ətraflı bəhs edir. Bundan başqa Virciniya Vulf da onu çox gözəl tanıyırdı və o, Stellanın ölümü münasibəti ilə öz gündəliyində aşağıdakı sözləri yazır: “Qəribə hissdir. Stella Benson kimi yazıçılar öləndə adam danışmağa söz tapmır. Çünki, bu zaman və burada bizim dünyamız bir daha onun nuru ilə işıqlanmayacaq və itirən həyat olacaq” (6 s. 93).

Stella həmçinin Naomi Mitçison ilə də dost olmuşdur. Naomi özünün “Siz daha yaxşı soruşa bilərsiniz” adlı avtobioqrafik əsərində Stellaya xüsusi fəsil ayırmış və onun 1920-1933-cü illər arasında apardığı müşahidələr əsasında dediyi sözlərdən sitatlar gətirmişdir. Dostları onun ölümündən sonra onun yarımçıq qalmış sonuncu “Mundos” əsərini və “Hekayələr toplusu”nu 1935-ci ildə çap etdirirlər.

Corc Malkom Consonun fikrincə, Stella Benson öz yaradıcılığında fantaziya ilə reallığı birləşdirən unikal bacarığa malik idi ki, bu da daha çox onun ilk romanlarında və hekayələrində xüsusilə aşkar şəkildə özünü büruzə verir. Stellanın ilk əsərlərində onun elə də güclü olmayan zəkası ilə dəcəl yumuru birləşərək zahiri rəhm maskası ilə maskalanıb tez-tez satirik sonluğa yönəlirdi. O özünün daha sonrakı əsərlərində isə daha ciddi sosial problemlər irəli sürərək XX əsr qadınının ağır əmək əmək şəraitini, Birinci dünya müharibəsinin və müstəmləkəçilik siyasətinin onlara yaşatdığı faciələri, qadınların seçki hüquqlarının müdafiəsi kimi məsələləri irəli sürür. O öz əsərlərində cəmiyyətimizin itirdiyi adamların zay olmuş həyatlarınının və digər dəhşətli vəziyyətlərinin təsvirinə baxmayaraq, onun yaradıcılığı müasir tənqidin diqqətini özünə cəlb edə bilməmişdir (6, 134).

Stella Bensonun əsərləri aşağıdakılardır: “Mən poza alıram” (1915); “Tənha yaşamaq”, “Bu sondur” (1917); “İyirmi” (1918); “Kasıb kişi” (1922); “Boru təmizləyənlər və rəqqasə” (1924); “Kiçik dünya” (1925); “Salamat qal naməlum adam” (1926); “Avtobusa yetişməyən adam”, “Dünyalar içində dünyalar” (1928); “Ümidə qarşı ümid” (1931); “Böhran iblisi, böhran möhtəkiri” (1933); “Mundos”, “Poemalar” (1935); “Uzaqlaşan gəlin”, “Hekayələr toplusu” (1936) və s.

Zavod sahibinin ən kiçik uşağı olan tanınmış ingilis roman ustası Fillis Eleonor Bentli (Phyllis Eleanor Bentley, 1894 – 1977) Yorkşirin qərbində yerləşən Halifakda böyümüş, Hallifaks qızlar üçün Orta məktəbdə və Çeltnem xanımlar kollecində təhsil almışdır. I Dünya Müharibəsi ərəfəsində o, hərbi sursatlar sənayesində işləmişdir. Müharibədən sonra o, ingilis və latın dillərini öyrəndiyi doğma vətəni olan Halifaksa qayıtmışdır.

1918-ci ildə, o, ilk əsərini, “Dünyanın zəhəri” adlı hekayələr toplusunu nəşr etdirdi. Bundan sonra o, 1932-ci ilin mart ayında nəşr edilən ən məşhur “Miras” əsərinə qədər bir neçə zəif satılan roman nəşr etdirdi. Onun ədəbi irsində yer alan 1946-cı ilə qədər yazdığı 23 əsərinin süjet xətti Hallifaksdakı toxuculuq sənayesinin inkişafının tənqidi üzərində qurulmuşdur. Bu əsərlər onu məşhur ingilis yazıçısı Tomas Hardinin Uesseks romanlarına qədər ilk uğurlu yerli ingilis yazıçısına çevirmişdi (1, s. 6).

Bentli 1930-cu illərdə ədəbi şöhrət qazanır: 1938-ci ildə ona “Roman yazmaq” mövzusu üzrə ilk “Məşhur Mançester mühazirələri” mükafatını təqdim edirlər.

Bentli 1937 – ci ildə Xanım Merian Fippsdən bəhs edən “Qadın evi kompaniyası” üçün “Xanım xarakter”lə başlayıb 1950 – ci illərin əvvəlindən 1970-ci illərin əvvəlinə kimi “Elleriya kraliça fantastik jurnalı”nda davam edən 24 qısa detektiv hekayə yazmışdır. Toplu 2014-cü ildə kitab formasında meydana çıxdı (1, s. 9).

1949-cu ildə o Lids Universitetinin fəxri doktoru adına layiq görüldü. 1958-ci ildə, o, Kral ədəbiyyat cəmiyyətinin üzvü oldu. Yazıçı 1918-ci ildə dörd alleqorik hekayədən ibarət “Dünyanın zəhəri” adlı hekayələr kitabını; 1922-ci ildə “Ətraf mühit” adlı romanını; 1923-cü ildə “Axurda pişik” adlı romanını; 1928-ci “İllərin əyiricisi” və “Əməkdaşlıq” adlı romanlarını; 1929-cu ildə “Karr” adlı romanını; 1930-cu ildə “Trio” adlı romanını; 1932-ci ildə “Miras” adlı romanını; 1934-cü ildə “Müasir faciə” adlı romanını; 1935-ci ildə “Bütün hekayələr” adlı povestlər toplusunu; 1936-cı ildə qədim Romanın süqutuna həsr edilmiş “Azadlığa əlvida” romanı; 1941-ci ildə “Manhold” adlı romanını; 1947-ci ildə “Brontelər” adlı bioqrafik əsəri; 1950-ci ildə “Kvorum” əsərini; 1954-cü ildə “Saxta pul kəsən” pyesini; 1955-ci ildə “Ağılda zadəgan” romanını; 1960-cı ildə “Gənc Brontelər” adlı bioqrafik əsərini; 1966-cı ildə “Zəmanə adamı” adlı romanını; 1969-cu ildə “Brontelər və onların dünyası” adlı bioqrafik əsəri; 1972-ci ildə “Qoyunlar sağ-salamat otlayır” adlı romanını və s. əsərləri qələmə almışdır. Onun bədii əsərlərindən başqa Bronte bacılarına, o cümlədən İngiltərə yun sənayesinə və İngiltərənin qərb bölgəsinin tarixi və coğrafiyasına aid elmi əsərləri də vardır.

Tanınmış ingilis roman ustası Ursula Harvi Blum (Ursula Harvey Bloom, 1892–1984) Esseks qraflığının Çelmsford bölgəsinin Springfild şəhərciyində keşiş Ceyms Harvi Blumun ailəsində anadan olmuşdur. O, öz atası haqqında “Fövqəltəbii pastor” adlı bioqrafik əsərində bəhs etmişdir. O, həmçinin, bu əsərində 1809-cu ildə anadan olmuş nənəsi qaraçı qızı Frencis Qreyver haqqında da məlumat vermişdir. Qreyver Ursula Blumun öz əsərinə verdiyi “Norfolkun qızılgülü” adı ilə tanınmışdır. Ursula Blum bir neçə il “Stratfordun Rozmarini” əsərində bəhs etdiyi və ədəbiyyatşünaslıq tarixindən də bizə Şekspirin vətəni kimi məlum olan Stratford-upon-Avonda yaşamışdır (4, s. 67).

Ursula Blum ilk əsərini yeddi yaşında olarkən yazmışdır. Çarlz Dikkensin onun yaradıcılığına böyük təsiri olmuşdur. Belə ki, yetkinlik yaşına çatana qədər Dikkensin bütün əsərlərini oxumuşdu, sonralar o, bu əsərləri yenidən oxumuşdu. 500-dən artıq kitabın müəllifi olan bu məhsuldar yazıçı bu uğuruna görə Dünya rekordu qıraraq Ginnessin rekordlar kitabına öz adını yazdırmışdır. Onun romanlarının çoxu Şeyla Börns, Meri Esseks, Reyçel Harvi, Debora Mann, Lozaniya Proul, Sara Sloun kimi təxəllüslərlə yazılmışdır. O, Britaniya televiziyasında tez-tez görünürdü. O, öz jurnalist təcrübələri haqqında “Qüdrətli qılınc” əsərində bəhs etmişdir. Onun əsas hobbisi nümayiş etdirdiyi əl işləri və aşıpazlıq idi.

Ursula Blum iki dəfə evlənmişdir. Onun birinci əri 1916-cı ildə evləndiyi və 1917-ci ildə də Pip adlı bir oğlanlarının olduğu Artur Braunlou Denham-Kuk olmuşdur. Artur 1918-ci ildə, müharibənin son günlərində qripdən vəfat etdi. Ursula Blum ikinci dəfə 1925-ci ildə Kral Donanması Komandanı Çarlz Qauer Robinzon ilə evlənmişdir (2, s. 97).

Yazıçının “Vindzorun Hersoqu”; “Viktorian Vineqredi”; “Filomelin mahnısı”, “Eleqant Eduardçılar”; “Gənclik qapıdadır”, “Gəmilərdən dənizə doğru”, “Müharibə gözəl deyildir”, “Tüdüron qaranlıq işləri”, “Cırcırana”, “Şahinin uçuşu”; “Döyüş ağacı”; Doktor Krippenin və Etel Li Nivinin sevgi hekayəsindən bəhs edən “Krippeni sevən qız”; öz atası keşiş Harvi Blumdan bəhs edən “Fövqəltəbii pastor”; “Stratford Avonun Rozmarini”; “Frintonun (Norfolk-Birləşmiş Krallıq) Rozmarini”; “Norfolk qızılgülü”; “Çay çox zəhərlidir”; “Sevgi velosipedi”; “Samson üçün saç kəsdirmək”; “Yuva quran pişiklər”; “Qayğısız günlər”; “Evlənməyin ləzzətini gör”; “Öylənmək üçün Freddy” və s əsərləri vardır.

Digər məşhur ingilis yazıçısı Matilda Betham Eduards (Matilda Betham-Edwards, 1836-1919) Uesterfielddə, İpsuicdə anadan olmuşdur. İngilis roman ustası, fransızpərəst və dövrünün bir sıra tanınmış kişi şairləri ilə eyni cərgədə dura biləcək yazıçısıdır. Bundan əlavə o, uşaqlar üçün yazılmış bir neçə kitabın da müəllifidir (5, s 24).

Betham Eduards fermer Eduard Eduardsın (1808-1864) və onun arvadı Barbaranın (1806-1848) dördüncü qızı idi. Barbara isə ingilis antikvarı və ruhanisi Uilyam Bethamın (1749-1839) qızı idi. O, İpsuic və London məktəblərində mürəbbiəşagirdi təhsilini almışdır. Onun ilk romanı olan “Dəniz sahilindəki ağ ev” (1857) romanı ona dərhal uğur qazandırdı və qırx il ərzində bir neçə dəfə, hətta Amerika Birləşmiş Ştatlarında da gizli şəkildə çap olundu. Matilda xaricdə fransız və alman dillərini öyrəndikdən sonra atasına məxsus fermanı idarə etmək üçün bacısı ilə birlikdə Suffolkdə məskunlaşdı. Heç şübhəsiz, kənd işlərində və ailə məsələlərində vaxtaşırı ailəyə yardım edən Matilda o dövrdə anasının dostları olan Çarlz Dikkens və Meri Lambın dostu kimi bir üstünlüyə də malik idi (8, s. 94).

Bacısının ölümündən sonra o Londona köçərək burada fransız həyatından və tez-tez Fransaya etdiyi səfərlərdən və fransız ailələrinin mərhəm sirlərindən bəhs edən bir neçə roman, uşaqlar üçün kitab və elmi tədqiqat əsərləri yazdı. Onun əsərləri Core və Riçard Bentli tərəfindən nəşr edildi. O, Əlcəzairdə feminist nəzəriyyəçisi Barbara Bodişonun yanında qaldı və onunla birlikdə Fransa və İspaniyaya səfərlər etdi (8, s. 42).

Qugenotların məğlubiyyətindən sonra o, ikinci vətən kimi Fransanı nəzərdən keçirdi və o vətənə sədaqətini bu iki ölkə arasında bölərək və özünün qarşılıqlı anlaşma və hörmətdən ibarət olan missiyasını burada həyata keçirdi. Beləliklə, ingilis və fransız xalqları arasında daha çox qarşılıqlı anlaşmaya üstünlük verdi. Fransız hökuməti onun əsl, ürəkdən, davamlı və yorulmaz

səylərini nəzərə alaraq ona Fransanın ictimai xadimi titulu verildi. O, 1908-ci ildə keçirilən fransız-İngilis sərğisində medalla təltif edildi.

Betham Eduards 1919-cu ildə Hastinqsdə, Sasseks qraflığında vəfat etmişdir. Matilda Betham Eduards haqqında yeganə bioqrafik əsəri professor Coan Ris yazmışdır. Yazıçının ədəbi irsindən 1857-ci ildə "Dəniz sahilindəki ağ ev"; 1860-cı ildə "Dağlar arasında tətill"; 1861-ci ildə "Kiçik qırmızı və kiçik mavi quş"; 1862-ci ildə "Con və mən"; 1864-cü ildə "Doktor Yakob"; 1867-ci ildə "Qaranquşlarla bir qış"; 1868-ci ildə "İspaniya vasitəsilə Saharaya"; 1869-cu ildə "Kitti"; 1871-ci ildə "Silvesterlər"; 1875-ci ildə "Felisiya"; 1877-ci ildə "Körpü"; 1878-ci ildə "Cəbrayıl qardaş"; 1880-cı ildə "Məşhur qadımların altı həyat hekayəsi" və "Meşəlik"; 1883-cü ildə "İnci"; 1886-cı ildə "Yarım yol"; 1887-ci ildə "Kinin növbəti istəyi"; 1888-ci ildə "Yolların ayrılması"; 1889-cu ildə "Bir kəs və bütün dünya üçün"; 1891-ci ildə "Bir telin romantikası"; 1892-ci ildə "Gənc Arturun Fransaya səfərlərinin nəşri", "Bir fransız personajının romansı" və "Bu günün Fransası"; 1893-cü ildə "Şərəf pərdəsi"; 1893-cü ildə "Bir Dijonun romansı"; 1895-ci ildə "Qızıl arı və başqa deklamasiyalar"; 1898-ci ildə "Gənc Arturun avtobioqrafyası"; 1899-cu ildə "Məhsul tanrısı"; 1900-cü ildə "Anqlo-fransız xatirələri" və "Suffolk görüşü"; 1902-ci ildə Yalançı dilənçilərin Zalı; 1903-cü ildə Braham Broklbänk və Fəqir aşıq; 1905-ci ildə Fransada ev həyatı; 1906-cı ildə Marta Rous; 1907-ci ildə Poemalar, Qapalı dairə və Fransada ədəbi gəzinti; 1911-ci ildə Üç Milliyyətin dost sifəti; 1912-ci ildə Fransız Afrikasında; 1914-cü ildə "Ayslington pəncərəsindən"; 1916-cı ildə "Elzasın ürəkləri"; 1917-ci ildə "İyirminci əsr Fransası"; 1919-cu ildə "Fransız ailə poeziyası" və "Orta viktorian xatirələri" və s. əsərlərini yazmışdır.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat siyahısı

1. "A Novelist on Her Craft: Miss Phyllis Bentley". Manchester Guardian. 13 October 1938. p. 11.
2. Bloom Ursula. Youth at the Gate, London, Hutchinson, 1959, 221 p.
3. Daniel Carolyn. Voracious Children: Who Eats Whom in Children's Literature. New York, "Routledge", 2006, 280 p.
4. Detail taken from a copy of The Rose of Norfolk by Ursula Bloom published by Robert Hale (London) in 1964, 463 p.
5. Dowson Jane, and Alice Entwistle. A History of Twentieth-Century British Women's Poetry. Cambridge, UK, "Cambridge University Press", 2005, 381 p.
6. Gulliver Katrina. "Stella Benson, 1892–1933" in Modern Women in China and Japan: Gender, Feminism and Global Modernity Between the Wars. London and New York, "I.B. Tauris", 2012, 189 p.
7. Hickok Kathleen. Representations of Women: Nineteenth-Century British Women's Poetry. Westport, "Greenwell P", 1984, 277 p.
8. Joan Thirsk, "Edwards, Matilda Barbara Betham (1836–1919)", Oxford Dictionary of National Biography, Oxford University Press, 2004 retrieved 4 April 2015, 345 p.
9. Laura Dabundo Agnes Maria Bennett. Encyclopedia of Romanticism (Routledge Revivals): Culture in Britain, 1780s-1830s. London, "Routledge", 2009, 686 p.
10. Rowbotham Judith. Good Girls Make Good Wives- Guidance for Girls in Victorian Fiction. Oxford, "Basil Blackwell", 1989, 301 p.
11. Showalter Elaine. A Literature of Their Own: British Women Novelists from Brontë to Lessing. Princeton, New Jersey, "Princeton UP", 1977, 347 p.

Açar sözlər: Anna Mariya Bennet, Stella Benson, Ursula Harvi Blum, İngilis ədəbiyyatı, qadın yazıçıları.

Keywords: Anna Maria Bennett, Stella Benson, Ursula Harvey Bloom, English literature, female writers,

Ключевые слова: Анна Мария Беннетт, Стелла Бенсон, Урсула Харви Блум, английская литература, писательницы.

The position and role of the English female writers in world literature

Summary

In this article are investigated the issue of "the position and role of the English female writers in world literature". English literature has a unique position and role in the history of world literature. In addition to male writers, the female writers' creativity has a major importance in the history of the English literature. They have written high-quality works in various genres of the English literature. From this female writers, Maria Edgeworth's, Christina Georgina Rossetti's, Anna Maria Bennett's, Stella Benson's, Phyllis Eleanor Bentley's, Ursula Harvey Bloom's, Matilda Betham-Edwards', Elizabeth Berridge's life and creativity are explored in this article.

Положение и роль английских писательниц в мировой литературе

Резюме

В данной статье исследуется проблема «положение и роли английских писательниц в мировой литературе». Английская литература занимает уникальное положение и роль в истории мировой литературы. Творчество женщин-писателей имеет большое значение в истории английской литературы, помимо писателей-мужчин. Они написали качественные произведения в разных жанрах английской литературы. В этой статье исследуются писательницы Марии Эджуорт, Кристины Россетти, Анны Марии Беннетт, Стеллы Бенсон, Филлис Элеоноры Бенгли, Урсулы Харви Блум, Матильды Бетам-Эдвардс, жизни и творчества Элизабет Берридж.

RƏYÇİ: prrof.L.Əhmədova